

zott gyakorlati szemlélet a távolabbi perspektívák elvesztését, az áttekin-
tés és elméleti igény visszaszorítását eredményezheti. Az egész felsőok-
tatásra jellemző hajszoltság és tulzsufoltság minden egyéb tevékenység ki-
zárására épít, amely a személyiség rendkívül egyoldalú fejlődését ered-
ményezheti és semmiképpen sem segíti elő egy művelt, széleslátókörű ge-
neráció felnővekedését.

BIBLIOGRÁFIA

1. Kent State University. Graduate Schools Catalog 74-75. - Kent, Ohio 1975, KSU. 253 p. = Kent State University Bulletin. 1974. July.
2. Pocket Data Book USA 1973. - Washington, D.C. 1973. Gov. Printing Office.
3. North American Library Education Directory and Statistics 1969-1971. Ed. by Frank L. Schick, D. Kathryn Weintraub. - Chicago 1972. ALA. 87. p.

Rubakin Észak-Londonban, avagy hogyan kerül az olvasó a tananyagba? (Egy nap az észak-londoni politechnikum könyvtárosiskolájában)

KAMARÁS István

Az Essex Road vidéke Újpestre emlékeztet. Már egy évszázada eb-
ben a kerületnek laknak az "ügyeletes" bevándorlók, manapság főképpen
pakisztániak. Sok a csunya, és sok a lebontásra ítélt, kiürített (és gale-
rik, hippik, kommunák által ideiglenesen elfoglalt, majd a hatóságok ál-
tal megostromolt, ideig-óraig végvárrá váló) lakóház. A School of Librarian-
ship épülete új, mértéktartóan modern épület. (1971 május 1-én kezdte meg
történetét a főiskola.) A szerény előcsarnokban kellemes meglepetés fogad:
ma mintegy félszáz fős tanári kar retusálatlan fényképei. (40 státusban lé-
vő, 4 óraadó tanár, 8 főnyi kutató, 6 főnyi könyvtári és 9 főnyi adminiszt-
ratív személyzet alkotja a főiskola legénységét.) Így együtt rendkívül rokon-
szenvesek, az arcok alapján több lehet a farmert, mint a vaskalapot vise-
lő tanerő.

"Amikor az ember belépve egy nagy könyvtárba az emberi erőfeszít-
és ezer és ezer bizonyítékának szédítő forgatagába kerül, szégyent és el-
viselhetetlen nyomást érez vagy egyenesen pánikba esik. A könyvtárosok,
akik egész életüket ebben az egyéni korlátoltságukra emlékeztető környezet-
ben töltik, mégis magabiztosak, vidámak és barátságosoknak látszanak. Eb-
ben a rohanó, agresszív, kellemetlen világban a könyvtárosok menedékhe-
lyek szerepét betöltő szentélyek őrei. Ezek a szentélyek azonban nem a
mozdulatlan sötétség templomai. Csendjük erőműtelepek puha zümmögésé-
re emlékeztet." E szavakkal (Patrick Meredith Tanulás, emlékezet és tudás)

kezdődik a könyvtárosiskola prospektusa, amelyből legelőször is a könyvtáros pálya előnyeiről és a pályára kerülés módjáról szerezhetsz tudomást az olvasó.

A három vagy négy éves nappali képzés ebben a könyvtáros iskolában a következőképpen alakul:

Első év:

Szaktárgyak:

A tudás világa (a tudás szerveződése a különböző korokban, az emberi érintkezés törvényszerűségei, társadalmi szokások és társadalmi kontroll)

Társadalomtudomány:

A mai Nagy-Britannia
A társadalom tanulmányozása
(mindkét tárgy feladata a legfontosabb társadalmi intézmények bemutatása)

Kommunikáció:

Bevezetés az emberi közlés tudományába
A kommunikációs rendszer
(a különböző közlési eszközök megismerése, különös tekintettel a könyvre)

Kiegészítő tárgyak:

Matematika
Logika
Statisztika
Nyelvek

Második és harmadik év:

Szaktárgyak: (Valamelyik az alábbiak közül)

Természettudomány
Társadalomtudomány
Művészetek
Irodalom

(A választott tárgyat kiegészítő tárgyak pl. a XIX. századi regény, a nevelésszociológia, társadalomtörténet, stb.)

Társadalomtudományok:

A közösségek tanulmányozása
(A könyvtárakat használó társadalmi rétegek, csoportok, közösségek tanulmányozása. Ilyen tárgyak közül lehet négyet választani:)
Vezető szervek, Felsőoktatás, Ipar, Alsó és középfokú oktatás, Városi és falusi közösségek stb.

Kommunikáció:

Könyvtárigazgatás
Dokumentáció (Bibliográfia és katalógizálás, indexelés)

Kiegészítő tárgyak:

(Választható tárgyak, pl.):

Könyvtártörténet, Nemzetközi és összehasonlító könyvtártudomány, Népszerű irodalom a könyvtárban, A helytörténet forrásai, Foglalkozás a gyerekekkel a közművelődési könyvtárakban, Kórházi könyvtárak, Modern könyvpiar, Reprográfia, Indexelés és visszakeresés, A statisztika használata a könyvtárakban, Közönségkapcsolat, Kutatás módszertan, Az olvasnitudás és a tömegolvasmányok, Olvasáslélektan.

A tananyag sokdimenziós, de emberméretű, emberközpontú. Az "ember"-kezdetű jelzők kiérdemlésében nagy szerepe van vendéglátónak V. Simsova asszonynak, aki az "Olvasáslélektan" c. tárgy előadója. A tárgy annotációja ennyit árul el: "Mrs. Simsova gyakorlati-kísérleti foglalkozásokon kutatásaiból ad izelítőt. Az olvasást különféle pszichológiai nézőpontokból vizsgálja: az olvasás és az érzékelés lélektana, belső nyelv és kép, projekció, jungi arche-típusok." A megadott irodalomban három mű szerepel C.C. Jung Az ember és szimbólumai, G.R. Klare Az olvasási készség mérése és saját műve Nicholas Rubakin és a bibliopszichológia. A hallgatónak jegyzeteket és egy 2500 szavas esszét kell készíteniök.

A "Hogyan kerül Rubakin Eszak-Londonba?" kérdés sokkal kézenfekvőbbnek látszik, mint a "Hogyan kerül az olvasó a tananyagba?". Számomra az utóbbi izgalmasabb, az előbbi csak érdekes. Második kérdésem előzménye és oka a nagybritanniai olvasáskutatás addig fellelt nagyon gyér nyomai illetve hiánya. Az évszázados multa visszatekintő és nagyon komoly társadalmi és szakmai tekintéllyel (folyóiratokkal, pénzzel, székházzal) rendelkező könyvtárosegyesület kutatással foglalkozó vezető embere (Mr. Yelland) kijelentette, hogy az egyesület nem szorgalmazza az olvasókkal foglalkozó kutatásokat, több okból sem: egyrészt vannak fontosabb (elsősorban technikai jellegű) problémák, másrészt az olvasás a szigetországban a legszentebb magánügyek egyike. Itt nem illik arról kérdezősködni, hogy mi, miért tetszett! Ezt még jó néhány helyen (könyvtárakban, egyetemeken)hallottam, és mindig hozzátették, hogy a könyvtárnak az a feladata, hogy az olvasói igényeket a lehető legtökéletesebben kiszolgálja. A "Honnan tudják a könyvtárosok, hogy mit akarnak az olvasók?" kérdésemre mindig az volt a válasz, hogy először is ezt minden könyvtárosnak tudnia kell, másodsor is az olvasó megmondja, harmadszor is vannak előjegyzések, forgalomelemzések, és negyedszer más nincs, mert azt, hogy "Tetszett-e?", "Miért nem tetszett?" és hasonlókat legfeljebb a gyerekektől lehet megkérdezni.

V. Simsova sem akarja vagy gondolja azt, hogy tanítványai elkezdjék nevelni, motiválni, orientálni, katalizálni az olvasót, de még azt sem, hogy elkezdjék őket elemezni, csak azt szeretné, hogy érdekelje egy kicsit őket, hogy mi történik akkor, amikor az olvasó "belép a könyvbe", a titokzatos könyvlabirintusba. A könyvtárosiskola tanári szobáinak sora olyan képet fest, mint a KMK munkaszobái, szóval egy külföldi vendég fogadására alkalmatlanok, mégha szociológus (tehát kietlenebb fertályokon meg-

forduló) is az istenadta. Az igazgatói szobába kényszerülünk. Rokonszenvesen kicsi helyiség, illetve kuckó, mert csak a Micimackó, Kanga és Zsebibaba hiányzanak belőle. A falakon különböző nyelvű utcai táblák, feliratok, plakátok, kis vasut modellekkel, igazolványokkal, montázsokkal és kollázsokkal. Az egyetlen komoly dokumentum, a villanykapcsoló felett, Mr. Duddle rokonszenves vezetési elveiről tanuskodik:

Az alkalmazottak teljesítményének értékelése

Fokokatok	szempontok		
	minőség	adaptáció	kommunikáció
egészen kiváló	helyből átugrik egy felhőkarcolót	nehézség nélkül jár a vizen	társalog Isten-nel
kiváló	nekifutásból ugrik át egy felhőkarcolót	kisebb-nagyobb nehézséggel jár a vizen	társalog az angyalokkal
megfelelő	csak kisebb épületeket ugrik át	mos a vízzel	saját magával társalog
javításra szorul	összetöri az épületet, amikor megpróbálja átugrani	megissza a vizet	vitatkozik saját-magával
a minimumnak sem felel meg	észre sem veszi az épületet	kiengedi a vizet	elveszti érveit saját magával szemben

Ebben a kuckóban cserélnek gazdát a magyar és az angol olvasáskutatás hirei és dokumentumai. Sem a szociológia, sem a lélektan, sem a szabadidőkutatás, sem az életmód és értékrendszer kutatása (mindezek komoly eredményekkel dicsekedhetnek Angliában is, ha nem is olyan nevezetességekkel, mint az amerikai, a francia vagy a német kutatás) nem fertőzte meg, nem ösztönözte eléggé az olvasás kérdéseivel foglalkozó kutatókat és kutatásokat. A nagybritanniai olvasáskutatás története tehát viszonylag szegényes. V. Simsova szerint az angol olvasáskutatás 1939-ben indult el Savage kutatásaival, az ötvenes évek végén lendült fel Groom-brodge könyv- és könyvtárszociológiai vizsgálataival, ma pedig Mrs. Simsova professzor, a londoni egyetem könyvtár tanszékén oktató R. Staveley, a manchesteri egyetem népművelési tanszékén működő B. Luckham és a sheffieldi egyetem szociológiai tanszékén dolgozó P. Mann a legkiválóbb képviselői. Ők csak ritkán kerülnek be a tananyagba, ebben a tekintetben az észak-londoni politechnikum rendhagyó eset. Az olvasóhoz - véleményem szerint - csak akkor kerülhet közel a könyvtáros, ha érdekli a "Miért, hogyan és milyen eredménnyel olvas?" kérdésötvet. Az angol olvasáskutatást - V. Simsova szerint - elsősorban a "Kik és mit olvasnak?" kérdés foglalkoztatja. Pontosabban a "Kik nem olvasnak?" és a "Mit olvasnak, mit csinálnak a könyvtárban?" kérdés. Az utóbbi tiz-tizenöt éve napirenden van, a válaszok között tisztességes felméréseket és olyan

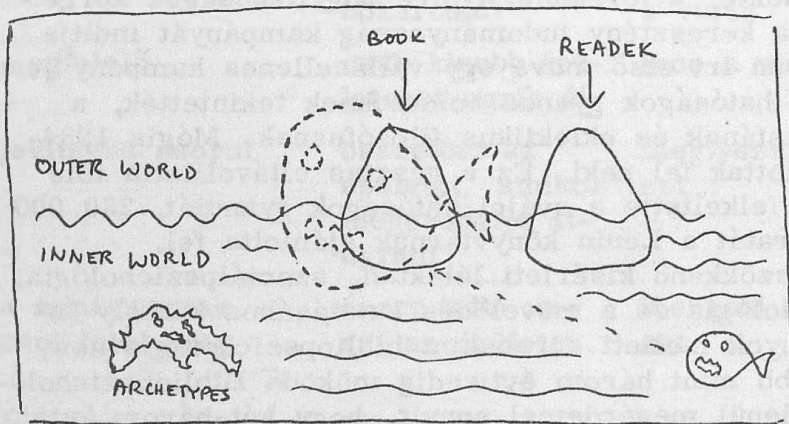
jelentős könyvtárszociológiai munkákat találhatunk, mint B. Luckham kutatásai, az utóbbi időben az előbbi került előtérbe, miután fenyegető árnyu fél-írástudatlanság bizonyítékait tárták fel a statisztikai elemzések. (Eredményeképpen a televízió is olvasás tanfolyamot indított, a könyvtárakban hirdetések olvasni tanító önkénteseket toboroznak, és a Pillangó mellett a BBC felnőtteket olvasni tanító programjához készült kézikönyv szerepel a paperback bestseller lista élén.)

V. Simsova anyanyelve cseh, Rubakinról először lengyelül olvasott. Rubakint néhány éve Magyarországon is kiásták, rácsodálkoztak, lefényképezték, "dokumentálták", és visszaásták. Egy-két szakdolgozat és disszertáció bőven kikerekedhetne belőle. "Hatvan év körüli, ősz szakállal és vastag hajjal, egészséges és mosolygós, vibráló elme. Eredeti tudós, munkabírása hatalmas, szinte azonossá vált bibliopszichológia nevű tudományával. Fantasztikusan termékeny író. Arra a kérdésemre, hogy eljutnak-e művei Oroszországba így válaszolt: 47 könyvem betiltották, de 103 hozzáférhető, és ez is elég. Hét millió olvasója van, több mint Gorkijnak és a népszerű regényíróknak." - írja róla 1916-ban Romain Rolland. A cárizmus elüldözte, a forradalom hire öngyilkosságba kergette, visszatérve az életbe a keresztény tudományosság kampányát indítja meg, holott 15 éves korában irt első műve egy vallásellenes kampány jegyében született. A svájci hatóságok gyanus bolseviknek tekintették, a Szovjetunióban pedig idealistának és eklektikus filozófusnak. Mégis 1934-ben szovjet nyugdíjat ajánlottak fel neki. Ez a gesztus eltávolította tőle emigráns barátait és újra felkeltette a svájci hatóságok gyanuját. 230 000 kötetes könyvtárát és kéziratát a Lenin könyvtárnak ajánlotta fel.

Az időközben szárbaszökkenő kísérleti lélektan, szociálpszichológia, szociológia, művészetszociológia és a művelődés kutatásához komoly lehetőségeket nyújtó tudományok mellett a rubakini bibliopszichológia nem lehetett versenytárs. A több mint három évtizedig működő Bibliopszichológiai Intézet munkája feltétlenül megérdemel annyit, hogy két-három kutató Magyarországon is elővegye Rubakin kérdőíveit, 1931-ben induló nemzetközi kutatásait, az olvasóktól kapott és a nekik irt leveleit. (Képzeljünk el egy huszadik századi pszichológus-Kazinczyt, aki olvasókkal olvasmányokról levelez.) V. Simsova nem fanatikus tanítvány, és nem haragszik tanítványaira, akik furcsa csudabogárnak tartják Rubakint és néha őt is. Ő maga talán tudat alatt komolyabban veszi Jungot, mint Rubakint, de legkomolyabban az olvasót. És komolyan veszi hallgatóit is, akik részben saját kezével írott jegyzetét e sorokat olvasva vehetik kézhez. "Nincsenek jó és rossz válaszok az ezután következő kérdésekre. A te válaszaid a fontosak. FELEDKEZZ MEG A VIZSGÁRÓL, ÉS ÉLVEZD A JÁTÉKOT!" A jegyzet - amely leginkább általános iskoláinkban használt feladatlapokra emlékeztet - az "Olvasnak-e a könyvtárszakos hallgatók?" kérdéssel kezdődik. A választ néhány kérdésből álló önkítöltős kérdőívvel lehet megadni. A névtelen kérdőíveket ezután kicserélik, és az így kapott információk alapján ki-ki 3 szépirodalmi és 3 ismeretközlő könyvet ajánl ismeretlen kollegájának, és megindokolja, miért ajánlotta. Ezután egy "profi" kérdőív következik, majd Rubakin kérdőíve. A feladat - a kérdőívek megvitatásán túl - mindig ugyanaz. Ezután különböző érzékelési (olvasás, szöveg-hallgatás, képnézés) kísérletek következnek, majd foglalkoznak a gyorsolvasással, a morsevel, a Braille féle írás olvasásával, a belső nyelvvel,

asszociációs kísérletekkel, projekciós kísérletekkel, Rubakin és Jung kísérleteivel. A közvetlen hangú jegyzet az olvasó és az olvasás iránti érdeklődés felkeltésére rendkívül alkalmas. Bizonyításul V. Simsova jegyzetének egyik jellemző része: "Életének bizonyos szakaszában minden olvasónak szüksége van archetipus tartalmu (vagy egy bizonyos archetipussal foglalkozó) olvasmányokra. Ez a szükséglet nem tudatos, nem is képesek szavakban kifejezni, legfeljebb akkor, amikor "valami jó könyvet" keresnek és elutasítanak minden racionális formában jelentkező segítséget. Ez az a pillanat, amikor a könyvtárosi ajánló tevékenység a mágiával vagy a pszichoterápiával rokonítható, annak ellenére, hogy a könyvtáros nem tekintheti magát sem orvosnak sem pszichiáternek. Ha ismeri az olvasás folyamatának lélektanát, segíthet az olvasónak felszínre hozni projekcióit."

Ehhez a szövegrészhez a következő sajátkezű illusztrációt csatolta a szerző:

Examples of archetypes:

- the hero
- the devil
- the dark woman
- the eternal lovers
- the quest
- the old wise man
- the witch
- the child
- the unicorn
- the virgin
- the sea...

A reader projecting an archetype onto a book
 (If things go wrong he can also project an archetype onto the readers' advisor and consider him/her the devil or the witch...)

A jegyzet végén található az írásbeli dolgozatra vonatkozó rövid instrukció: "A könyvtáros egyesület felkéri Önt, hogy küldjön előadást konferenciájára. Témáját az olvasással és a könyvtárral kapcsolatos pszichológiai kérdések közül választhatja. Hallgatósága fiatal és érdeklődő könyvtárosok, akik megbízható általános, de amatőr szintű pszichológiai műveltséggel rendelkeznek. Kérjük, állítson össze féltucat tételből álló bibliográfiát is azok számára, akik el szeretnének mélyedni egy kicsit a témakörben."

V. Simsova elsősorban pedagógusnak tartja magát, de mivel kényeszerű monopol-helyzetben van, el kell vállalnia, hogy a mai bibliopszichológiai iskola egyik jeles képviselőjének, munkahelyét pedig annak egyik műhelyeként tekintsék. Az Encyclopedia of Library and Information Science második kötetéből megtudhatjuk, hogy a bibliopszichológia (amely éppen a

"bibliománia" után következnek) "Az olvasás tudománya, amely a könyv (az olvasás tárgya) és az olvasó (az olvasás alanya) viszonyát tanulmányozza." A cikkíró (történetesen V. Simsova) a bibliopszichológiát elhatárolja az irodalomkritikától és a neveléslélektantól, és Otlet nyomán a bibliológia azon részének tekinti, amely "a szerző és az olvasó között a könyv közvetítésével létrejövő lelki kapcsolatot vizsgálja". Megtudhatjuk, hogy a bibliopszichológia négy részből áll: az egyes szavak hatásával foglalkozó verbális, a szavak kapcsolatával foglalkozó intraverbális és az értelmes egységet jelentő kifejezésekkel foglalkozó szupraverbális bibliopszichológiából, végül a könyv társadalmi szerepével foglalkozó bibliopszichológiából.

Az észak-londoni politechnikumon a bibliopszichológia nem vált központi mániává, de még tanná sem, hiszen egy szerény, szabadon választható tárgy mögött húzódik meg, amelynek a neve: "az olvasás pszichológiája". Ilyen foglatban, V. Simsova rokonszenves irányítása mellett, Rubakin szelleme nem a rubakinizmus formájában realizálódik, hanem ilyenfajta dolgozatokban: "Az olvasás tanítása", "A hirdetések nyelve", "Az afrikai népmesék időszerkezete", "A nonsense gyermeki irodalom", "Esztétkai és etikai megítélés", "Az olvasási undor".

Szerencsére nem spekulációkon trónoló fellegvára ez az intézet a bibliopszichológiának, hanem valódi kísérletező műhelye. Azt a kísérletet, amelynek alanyai az intézet hallgatói és oktatói voltak, nálunk is lehetne végezni, persze nem kellene feltétlenül csak a Rubakin-kísérlet megismétlésére szorítkozni, mint talán tulzottan szerényen V. Simsova tette^x. W.S. Jevons, J.C. Powys, Steinbeck, D.H. Lawrence, Homéros, M. Renault, R. Sutcliff, A. Trollope és S. Beckett műveiből 2-2, átlagosan 150-180 soros, összesen 1600 szavas bekezdést olvastatott el az önként jelentkező 74 kísérleti személlyel, és arra kérte őket, hogy minden egyes szót helyezzenek el a következő kategóriák valamelyikébe: Eszmék, Képek, Érzékelés (benyomás), Érzelem, Akarat, Ösztön, Tett. Vizsgálta az összes olvasmányra való általános reagálást, oly módon, hogy kiszámította az egyes kategóriákra eső százalékarányokat. (Ezek a hallgatóknál így alakultak: 32-36-9-15-4-4-11=100%, az oktatók eredménye 31-26-8-15-4-3-13=100%, a férfiaknál: 30-26-8-16-4-4-12=100%, a nőknél pedig: 34-25-9-15-5-3-10=100%.) V. Simsova úgy találta, hogy a posztgraduális képzésben résztvevő hallgatók többsége az absztrakt tipushoz tartozik, míg a nappali oktatásban résztvevők esetében az absztrakt és a képszerű gondolkodás egyensúlyban van, az oktatók is az absztrakt-típusú olvasók közé tartoznak, de az absztrakció náluk nem olyan mértékben uralkodó, mint a posztgraduális képzésben résztvevőknél. A könyvtári gyakorlat szempontjából a szerző az elvont-konkrét-típusú olvasói magatartást tartja legkedvezőbbnek. Roppant érdekes, de nem kidolgozott része a tanulmánynak a különböző szerzők szövegeire való reagálás különbözősége, tehát az általános olvasói stratégia különböző művekkel kapcsolatos taktikáinak vizsgálata. (A stratégia és a taktika saját metaforáim, az irodalmi művek befogadását vizsgáló alapvetően szociálpszichológiai jellegű kutatásaim közben kényszerültem megalkotásukra.) Hogy kedvet csináljak kollégáimnak hasonló kísérletekhez, idézek V. Simsova tanulmányából a taktikák különbözőségére utaló adatokat is, (Beckett: 31-23-8-14-5-5-14, Homéros: 25-34-8-16-3-3-11, Lawrence: 26-23-10-22-6-4-9, Steinbeck: 28-25-8-17-4-4-12).

A mellékelt kedves archetipus illusztrációin a felsorolt archetipus példák között az egyszarvú is szerepel. Ilyen különlegességnek tűnhet - nemcsak nekünk, hanem az angol könyvtárosoknak is - az észak-londoni egyetemen folyó kutatás és oktatás, az olvasóismeretre és az olvasói önismeretre nevelés. Azért irtam mégis róluk - nem említve még néhány rokonszenves kísérletet - mert ebben az intézményben éreztem magam először otthon szigetországi tartózkodásom folyamán.

*SIMSOVA, S.: The Rubakin experiment. A preliminary report. = Research in librarianship. 1966. 4. sz.

A könyvtárosképzés kezdetei Kelet-Afrikában A Kelet-Afrikai Könyvtárosképző Iskola

S. A. H. ABIDI

Viszonylag ritkán olvashatunk a szaksajtóban a fejlődő országok könyvtárügyéről. E területre enged bepillantást a szerző "Trends of library education in East Africa" c. kiadványa (Accra, 1975. ny. n. 9 p.), amely három afrikai ország, Kenya, Tanzánia és Uganda könyvtárosképzéséről számol be. - A tömörítés TÖRÖK Sára fordítása alapján készült.

A könyvtárosképzés gyökerei Kelet-Afrikában is a közművelődési könyvtári mozgalomba nyulnak vissza. Az 1960-as évek elején Kelet-Afrikában is felismerték azt a törvényszerűséget, hogy a könyvtári szolgáltatások a fejlesztési tervek szerves részét képezik. 1960. decemberében a Hockey Jelentés javasolta a Kelet-Afrikai Könyvtárosképző Iskola (East African School of Librarianship) megalapítását. A kelet-afrikai kormányck által kinevezett tanácsadó bizottság szembeszállt a pénzügyi nehézségekkel. 1963-ban az UNESCO felajánlotta, hogy a tervezett iskola élére biztosítja az igazgatói kinevezést. Ugyanabban az évben a Rockefeller Alapítvány költségén könyvtárosképzési konferenciát tartottak Nairobiban. A konferencia létrehozott egy munkabizottságot, amelyik később javasolta a Kelet-Afrikai Könyvtárosképző Iskola megalapítását a Kelet-Afrikai Egyetem keretein belül.

A Working Party on Higher Education in East Africa (A Kelet-Afrikai Felsőoktatási Munkabizottság) a következő javaslatot tette 1969-ben:

"Javasoljuk a könyvtárosok szakképzésének kérdésében, hogy a Kelet-Afrikai Könyvtárosképző Iskola a Makerere Egyetemen lássa el mind a három államot regionális bázisként a Kelet-Afrikai Egyetem felosztása után addig, amíg a körülmények nem teszik szükségessé a helyzet újraértékelését." Makerere pénzügyileg beolvasztotta az Iskolát és a to-